

УДК 336.02

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

А.В. Корнилюк, кандидат економічних наук. Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. Р.В. Шинкаренко, кандидат економічних наук. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка.

A foreign experience of government financial support of enterprises investment and innovation development is considered. The measures of enterprises indirect government support that do not require substantial bankroll and are capable to ensure multiplier and synergic effects are offered.

Постановка проблеми. Незадовільна динаміка інвестиційних процесів на підприємствах промисловості України, їх низька ефективність є наслідком дефіциту довгострокових інвестиційних ресурсів і недосконалого інституційного середовища, що проявляється у наступному:

- нерозвиненій інфраструктурі фінансового ринку;
- недосконалості законодавства з питань інвестиційної та інноваційної діяльності;
- низькій поінформованості менеджерів і потенційних інвесторів щодо інвестиційних можливостей;
- зарегульованості та бюрократичному навантаженні на підприємства промисловості.

Важливим завданням держави є забезпечення умов не тільки прямої фінансової підтримки інвестиційно-інноваційних процесів у ринковому секторі економіки, а й створення інституційних умов для здійснення такої діяльності у підприємців, максимальне спрощення їх діяльності, вивільнення додаткових фінансових ресурсів для інвестиційної діяльності.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Питання розвитку теорії та практики державної фінансової підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств досліджували у своїх працях зарубіжні вчені: Ю. Брігхем, В. Бо-чаров, К. Ерроу, Б. Кузик, М. Міллер, Ф. Моді-льяні, Є. Нагашев, Є. Стоянова, Й. Шумпетер, Ю. Яковець. Вагомий внесок у дослідження питань фінансового забезпечення інвестиційної діяльності зробили вітчизняні вчені Ю. Бажал, Т. Васильєва, Л. Гриценко, Л. Борщ, С. Ілляшен-ко, М. Крупка, А. Кузнєцова, Л. Нейкова, С. Онишко, А. Пересада, В. Федоренко, Л. Федулова.

Водночас, незважаючи на достатню широту дослідження проблематики інвестиційно-інноваційного розвитку, залишається ряд питань, що потребують подальшого дослідження. Зокрема, щодо обґрунтування непрямих методів державної фінансової підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку.

Метою даного дослідження є аналіз та узагальнення існуючих напрямів державної підтримки інноваційного розвитку підприємств.

Основний матеріал і результати. Аналіз наукової літератури засвідчив, що зарубіжні науковці серед найбільш поширених причин втручання держави в інвестиційно-інноваційні процеси виділяють такі: диспропорції у розподілі капіталу між секторами економіки, необхідність забезпечення економіки професійною робочою силою; обов'язок формування загальної інвестиційно-інноваційної системи (включаючи інфраструктуру відповідних секторів); необхідність упровадження інновацій у неринковому секторі економіки [1; 2]. Додатково уряди європейських країн упроваджують політику формування «національних лідерів»

– підприємств, здатних конкурувати не лише на внутрішніх, але й займати лідируючі позиції на міжнародних ринках товарів і послуг.

Вітчизняні науковці також указують на роль держави в інноваційному розвитку. Не можна не погодитися з думкою І.Я. Чугунова та Л.В. Лисяка, що «для проведення раціональної політики макроекономічного регулювання потрібен підхід, що інтегрував би економічну діяльність на макрорівні зі стимулами на мікрорівні, створеними інституційними засадами» [3, с. 7]. Л.І. Федулова зазначає, що за умов браку фінансових ресурсів у корпорацій, «держава повинна взяти на себе роль «локомотива» розвитку корпоративного ядра національної економіки». При цьому запропоновано поєднувати прямі методи фінансування та підтримувати інноваційні проекти непрямыми заходами

© Корнилюк А.В., 2012.

© Шинкаренко Р.В., 2012

стимулювання [4, с. 747]. Учені Ю. Іванов та І. Майбуров зазначають, що завданням реформування вітчизняної податкової системи є активізація надання податкових пільг «на нагромадження капіталів та їх інвестиційне використання, а саме запровадити механізм інвестиційних, а особливо інноваційних, податкових пільг» [5, с. 70].

У нашій країні діє Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні терміном з 2011 по 2015 рр., у якій констатується відсутність дієвих інституційних засад національної інноваційної системи. На першому етапі (2011-2012 рр.) передбачається створення інституційних підвалин інвестиційно-інноваційного розвитку економіки, зокрема: забезпечення матеріально-технічного розвитку ВНЗ, створення інвестиційно-інноваційної інфраструктури.

Отже, головною метою функціонування інноваційного середовища є створення умов для виникнення, впровадження та комерціалізації інновацій.

Вважаємо, що державна підтримка фінансово-го забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств повинна включати дві ключові компоненти:

1) заходи щодо фінансової підтримки підприємств у їх інвестиційно-інноваційній діяльності через бюджетну, фіскальну та монетарну політику;

2) заходи щодо усунення перешкод доступу до ресурсів на фінансових ринках через розбудову ефективного стимулюючого інституційного оточення та налагодження роботи зовнішніх складових системи забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку підприємства.

Серед основних ресурсів інноваційного середовища можна виділити такі: фінансовий капітал, інтелектуальний капітал, фізичний капітал. У закритих економіках відсутність однієї з перелічених складових призводить до погіршення інноваційного середовища, до скорочення або припинення інноваційної активності взагалі. Натомість в умовах відкритої економіки дефіцитні ресурси можна залучити на зовнішніх ринках. Хоча за таких умов виникає проблема конкуренції доступу до ресурсів, що спостерігається зараз. Зокрема, це стосується відтоку інтелектуального капіталу.

На основі аналізу фахової літератури [6-10] можна виділити такі передумови залучення фінансового капіталу на цілі інноваційного розвитку:

- наявність розвиненої мережі венчурних фондів;
- ефективна робота фондового ринку;
- ефективна робота банківського сектора;
- наявність прямої державної підтримки через

механізм державного кредитування тощо; - наявність непрямой державної підтримки через механізм надання пільг інноваційно активним учасникам економічної системи.

Щодо напрямів державної підтримки фінансового забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів господарювання наголосимо, що вони можуть бути як специфічними (спрямованими на підтримку окремих, пріоритетних видів інноваційної діяльності, фірм, галузей тощо), так і наскрізними (загальними, горизонтальними) – фінансова підтримка інфраструктурних та інституційних передумов активізації інноваційного процесу в ринковому секторі економіки.

Проте перешкодою фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств може бути не тільки брак фінансових ресурсів, а й недосконале функціонування національної інноваційної системи, на що звертає увагу Л.І. Федулова, вказуючи на «обмеженість вибору джерел фінансування внаслідок нерозвиненості інституційної компоненти національної інноваційної системи» [7, с. 24].

З метою пошуку шляхів нарощення ролі інтелектуального капіталу в інноваційному розвитку економіки та визначення шляхів забезпечення інвестицій у людський капітал на основі стимулювання взаємозв'язків «наука-бізнес» було проаналізовано світовий законодавчий досвід стимулювання співпраці підприємницьких структур та науково-освітніх закладів. Зокрема, у країнах ЄС та РФ дозволено створювати приватні фірми на базі ВНЗ. Так, законодавством РФ [11] дозволено створювати на базі ВНЗ підприємства на таких умовах:

1) частка капіталу ВНЗ повинна бути не меншою ніж 25% для АТ та 30% для ТОВ;

2) можливість використання спрощеної системи оподаткування, яка передбачає звільнення від сплати податку на прибуток, ПДВ, податку на майно [12, ст. 346.11].

На сьогоднішній день у Російській Федерації створено близько 700 таких підприємств, що забезпечують 2,5 тис. робочих місць. Заснування таких спін-офф компаній дозволяє: по-перше, оперативно задовольняти запити підприємницьких структур на інноваційні рішення; по-друге, знаходити практичне застосування інноваційним розробкам; по-третє, залучати до науково-практичної діяльності викладачів, аспірантів, студентів.

Заслугує на увагу розроблена вітчизняними вченими О.Ф. Андросовою та А.В. Череп [17, с. 149] схема формування національної інноваційної системи України з виділенням основних особливостей побудови, структурних складових (нау-

ково-технічна сфера, підприємства й інноваційна інфраструктура) та розв'язуваних завдань. Зокрема, серед останніх зазначаються такі:

- комерційна реалізація науково-технічних досягнень;
- збалансованість технічної та економічної сторін інновацій;
- перехід від експортоорієнтованого сировинного зростання до інноваційного;
- адаптація до міжнародних норм і правил.

Окремі науковці пропонують розглядати необхідність та напрями формування інноваційного середовища на державному рівні крізь призму двох концепцій: ринкових та системних провалів (marketandsystemfailures).

Концепція ринкових провалів обумовлюється недосконалістю функціонування ринків. Уперше термін «ринковий провал» був застосований професором Гарвардської школи ім. Дж. Кеннеді Ф. Батором у праці «Анатомія ринкових провалів» [13]. Згідно з її положенням, для запобігання виникненню подальших провалів держава повинна втручатися лише в ті інноваційні проекти, які обіцяють максимальний соціальний ефект. Основними провалами ринку є:

- *недосконала конкуренція на ринках* – слабка антимонопольна політика скорочує стимули до впровадження інновацій;

- *зовнішні ефекти або екстерналії*, що збільшують граничні витрати виробників та призводять до недоотримання очікуваного прибутку. За Ф. Батором, є три види таких екстерналій: власності, технічні та суспільних благ [13, с. 370];

- *асиметрія інформації*. Не всі суб'єкти ринку є добре поінформованими, а сама інформація поширена нерівномірно серед потенційних інвесторів, що призводить до скорочення інноваційної діяльності.

Вважаємо, що негативний вплив на фінансування інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств здійснює не тільки недосконалість ринку, а й відсутність сприятливого бізнес-середовища.

Професори Хельсінського університету Р. Густафссон та Е. Аутіо, досліджуючи національні інноваційні системи, виділили чотири види можливих провалів: провали в еволюційній динаміці інноваційних систем; брак зв'язків між учасниками інноваційної системи; перешкоди в діяльності інноваторів (lock-in); брак інфраструктурної підтримки інноваційного процесу [14, с. 18].

Державна політика, спрямована на протидію системним провалам, повинна включати напрями, що використовуються у подоланні ринкових провалів, додатково поліпшувати інтеграційні зв'язки «наука-

бізнес», зменшувати регуляторне навантаження.

Отже, головними напрямами державної політики формування інноваційного середовища мають бути ті, що забезпечать подолання ринкових та системних провалів в економіці. Детальний аналіз специфічних, притаманних кожній конкретній національній інноваційній системі як систематичних, так і ринкових провалів, а також їх усунення дозволить значно поліпшити інноваційне середовище у країні в цілому.

Одним з головних питань у процесі формування інноваційного середовища на макrorівні є забезпечення максимальної його ефективності. Професор економічної теорії Гарвардського університету Д. Родрік виділяє такі основні передумови необхідної державної підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку економіки:

1) підтримка нових видів діяльності чи нових продуктів;

2) наявність чіткого критерію успішності чи провалу проекту. Як приклад можуть бути використані аналогічні показники зарубіжних держав, наприклад, додаткове значення NPV;

3) забезпечення наскрізної, інфраструктурної та міжгалузевої підтримки. Перевага такого фінансування полягає в охопленні багатьох «точок» впливу, створюючи при цьому мультиплікативний і синергетичний ефекти. Забезпечення максимальної соціальної та/або економічної віддачі;

4) безпосереднє виконання функцій підтримки повинне бути покладене на спеціальні агенції з беззаперечною компетенцією, а також піддаватися по-стійному моніторингу;

5) самовідновлювальний характер діяльності, яка підтримується, що продукує тим самим безперервний цикл функціонування. Роль держави полягає у своєрідному «запуску» інноваційного процесу [15, с. 17].

Перелічені вище передумови необхідно доповнити такими:

- забезпечення передумов для інноваційної діяльності (розвиток освіти (економіка знань); інфраструктури, доступу до ринків капіталу) – *забезпечення умов* здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності;

- розвиток конкуренції шляхом упровадження антимонопольного законодавства, вимог до якості продукції, забезпечення прав споживачів тощо – *розвиток стимулів* здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності;

- зниження ризиків діяльності й підвищення віддачі (у т.ч. за рахунок зменшення асиметрії інформації) та спрощення системи оподаткування – *усунення перешкод* здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності [16].

Висновки та перспективи подальших розробок. В умовах хронічної нестачі коштів на поточні потреби, за наявності значних виплат за внутрішніми і зовнішніми запозиченнями держава не має можливості значної фінансової підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку економіки. Необхідність активного втручання за обмежених фінансових ресурсів переносить основний акцент діяльності держави у площину законодавчих та організаційних рішень, а пряме фінансування повинне здійснюватися лише у високоефективній сфері, здатній забезпечити мультиплікативний і синергетичний ефект. Важливою також є роль держави в наданні інформаційно-консультаційних і навчальних послуг суб'єктам інвестиційного процесу. У галузі фінансового забезпечення: інформація щодо потенційних інвесторів та інвестиційних проектів, консультаційні послуги щодо підготовки й виходу підприємства на IPO, навчання веденню фінансової звітності за міжнародними стандартами тощо. У галузі виробничого забезпечення: консультаційні послуги з приводу налагодження систем якості продукції; активна участь держави у проведенні закордонних ярмарків і виставок із представленням на них провідних вітчизняних товарів; методично-інформаційні послуги з питань налагодження ефективної організаційної структури виробництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Mohnen, P. R&D tax incentives: issue and evidence [Електронний ресурс] / P. Mohnen, // DEIP Maastricht. – Режим доступу: <http://www.merit.unu.edu/DEIP/Presentations/Pierre%20Mohnen%20-%20R&D%20TAX%20INCENTIVES.pdf>.
2. Национальные инновационные системы в России и ЕС / В. Иванов, С. Клесова, П. Линдхольм. – М. : ЦИПРАН РАН, 2006. – 280 с.
3. Чугунов, І. Я. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства / І. Я. Чугунов, Л. В. Лисяк. // *Фінанси України*. – 2009. – № 12. – С. 3-11.
4. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / Л. І. Федулова, В. Л. Осецький, Ю. В. Гончаров та ін. – К. : УкрІНТЕІ, 2007. – 812 с.
5. Майбуров, І. А. Теорія і практика податкових реформ: звіряємо позиції / І. А. Майбуров, Ю. Б. Іванов // *Фінанси України*. – 2010. – № 9. – С. 61-70.
6. Федулова, Л. І. Інноваційна економіка: підручн.

для студ. вищ. навч. закл. / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 480 с.

7. Федулова, Л. І. Стимулююча функція фінансового забезпечення наукових досліджень: уроки для України / Л. І. Федулова // *Фінанси України*. – 2010. – № 7. – С. 22-34.
8. Онишко, С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку / С. В. Онишко. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
9. Онишко, С. В. Особливості реформування амортизаційної політики в Україні / С. В. Онишко, Д. М. Серебрянський // *Фінанси України*. – 2007. – № 4. – С. 13-19.
10. Инновационный тип развития экономики : учебн. / под ред. А. Н. Фоломьева. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : РАГС, 2008. – 711 с.
11. Федеральный закон от 02.08.2009 № 217-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации по вопросам создания бюджетными научными и образовательными учреждениями хозяйственных обществ в целях практического применения (внедрения) результатов интеллектуальной деятельности».
12. Налоговый кодекс Российской Федерации. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://base.garant.ru/10900200/>
13. Bator, F. M. The Anatomy of Market Failure / F. M. Bator // *The Quarterly Journal of Economics*. – 2009. – № 72. – P. 351-379.
14. Gustafsson, R. Grounding for Innovation Policy: The Market, System and Social Cognitive Failure Rationales, Innovation Pressure – Rethinking Competitiveness, Policy and the Society [Електронний ресурс] / Gustafsson R., Autio E. // International ProACT conference. – Режим доступу: <http://www.robingustafsson.net/publicationsp.php>
15. Rodrik, D. Industrial policy for the twenty-first century [Електронний ресурс] / D. Rodrik // Harvard University Press. – Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=0748D5A4CC50E6C3C10E1AE3719785D1?doi=10.1.1.111.7348&rep=rep1&type=pdf>
16. Mainelli, M. Financing Innovation: Viewing the UK from a global perspective. [Електронний ресурс] / M. Mainelli // AEA & Wolfson College. – 2010. – Режим доступу: <http://www.aeat.co.uk/cms/assets/Uploads/Papers-and-Reports/Wolfson-College/aeawolfsonApr10final.pdf>
17. Андросова, О. Ф. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності: монографія / О. Ф. Андросова, А.В. Череп. – К. : Кондор, 2007. – 356 с.

УДК 336.02

Корнилюк Анна Валентинівна, кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансів підприємств. Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. **Шинкаренко Раїса Василівна**, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та регіональної економіки. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. **Засади державної підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств**. Проаналізовано зарубіжний досвід державної фінансової підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств. Запропоновано заходи непрямої державної підтримки вітчизняних

промислових підприємств, які не потребують значних фінансових ресурсів та здатні забезпечити мульти-плікативний і синергетичний ефект.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна інфраструктура, державна підтримка інноваційного розвитку, фінансове забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку.

УДК 336.02

Корнилюк Анна Валентиновна, кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансов підприємств. Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. **Шинкаренко Раїса Васильевна**, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії і регіональної економіки. Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка. **Основы государственной поддержки инвестиционно-инновационного развития предприятий.** Проанализирован зарубежный опыт государственной финансовой поддержки инвестиционно-инновационного развития предприятий. Предложены меры непрямого государственной поддержки отечественных промышленных предприятий, которые не требуют больших финансовых ресурсов и способны обеспечить мультипликативный и синергетический эффект.

Ключевые слова: инвестиционно-инновационная инфраструктура, государственная поддержка инвестиционного развития, финансовое обеспечение инвестиционно-инновационного развития.

УДК 336.02

Kornilyuk Anna Valentinivna, candidate of economic sciences, assistant of department of finances of enterprises. Kiev national economic university the name of V. Hetman. **Shinkarenko Raisa Vasiliyivna**, candidate of economic sciences, associate professor of department of economic theory and regional economy. The Poltava national technical university is the name of Yu. Kondratyuk. **Principles of state support of investment-innovative development of enterprises.** A foreign experience of government financial support of enterprises investment and innovation development is considered. The measures of enterprises indirect government support that do not require substantial bankroll and are capable to ensure multiplier and synergic effects are offered.

Keywords: investment and innovation infrastructure, state support of investment development, financial support of investment-innovative development of enterprises.

Стаття отримана редакцією 14.02.2012 р.

